

KÜLFÖLDI HADTÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK SZEMLEJE

VOENNO ISZTORICESZKIJ ZSURNAL (Szovjetunió), 1970. 4—6. sz. — A második negyedév három száma közül kettő évfordulós szám: a negyedik számot a lenini évfordulónak, az ötödiket pedig a fasizmus felett aratott győzelem 25. évfordulójának szentelték. Ennek következtében a cikkek túlnyomó többsége átfogó, történeti jellegű. A három számban mindössze egy hadtudományi jellegű tanulmány jelent meg M. Cserednyisenko vezérőrnagy: „A hadművészet háború utáni fejlődésének sajátosságai” (1970. 6. sz. 19—30. o.) c. írása. A szerző rámutat arra, hogy bár az utóbbi huszonöt év alatt nagy háború nem volt, csak sok fegyveres összeütközés és helyi háború, a hadművészet gyorsabban fejlődött, mint bármikor korábban, s emellett a hadművészetben forradalmi változások mentek végbe, melynek alapját az egyre gyorsuló tudományos-technikai folyamat képezi. A hadművészet fejlődését az 1960-as évek közepéig feltételelesen három szakaszra osztja: 1. az atom előtti időszak — 1945—1953; 2. az atom-időszak, amely szintén két szakaszra oszlik: a) 1954—1959; b) az 1960-tól kezdődő szakaszra. A cikk, részletesen ismertette az egyes időszakok politikai eseményeit, amelyek siettették a fegyverzet és ezzel kapcsolatban a hadművészet fejlődését, s az egyes időszakok új fegyvereit, az ezek eredményezte szervezeti, harcászati stb. változásokat, a szakaszok szovjet hadművészetének következő fő vonásait állapítja meg. 1. Az alap a második világháború, mindenekelőtt a Nagy Honvédő Háború általánosított tapasztalata. Bizonyos előrelépés történik a hadművészet fejlődésében azzal kapcsolatban, hogy

megjelennek az új fegyverek és az új technika. 2/a. Kidolgozták a hadművészet új elveit az atomfegyver széles körű elterjedésével kapcsolatban, de a fenti elvek kidolgozását még nem fejezték be. Még mindig érezhető a második világháború tapasztalata. Az időszak végére tömegesen jelennek meg a különböző típusú rakéták, a modern rádió-elektrotechnika. Gyorsul a hadászat, a hadművelet és harcászat régi elveinek felszámolása és az új elvek kidolgozása. 2/b. A szakaszt a katonai elmélet további aktív fejlődése jellemzi. Olyan művek jelentek meg mint „A katonai hadászat” V. D. Szokolovszkij marsall, „A hadügy forradalmának problémái” R. J. Malinovszkij marsall, „Atomkor és háború” A. A. Grecko marsall szerkesztésében.

A hadtörténeti jellegű cikkek közül megemlítjük A. Gromakov őrnagy: „A kommunista párt politikája a katonai építés terén (1920—1923)” (1970. 6. sz. 3—11. o.) c. cikkét. A békés szocialista építésre való áttérés felvetette a fegyveres erők újjászervezésének kérdését olyan körülmények között, amikor a hadsereg létszámát csökkenteni kellett, de ugyanakkor a kapitalista környezet fennmaradása követelte az ország védelmi képességének erősítését. E körülmények figyelembevételével hosszas vita bontakozott ki az átszervezett hadsereg jellegéről. 1920-ban a IX. kongresszus a Forradalmi Katonatanács bizottságainak anyagai alapján úgy határozott, hogy meg kell kezdeni a milíciarendszerre való áttérést. A lengyel háború egy időre véget vetett a vitának. A háború után a vita folytatódott, a milíciarendszer és a reguláris hadsereg elvének hívei sok fóru-

mon csaptak össze. Ugyanakkor harcot kellett folytatni az osztályhadsereg ellen fellépő eszer—mensevik irányzatok és a trockista túlzók ellen is. A viták tanulságait leszűrve Lenin határozottan fellépett a reális keretek között létező reguláris hadsereg fenntartása és mindenirányú fejlesztése mellett. 1921-ben a X. kongresszus is ilyen határozatot fogadott el és a milíciára való részleges áttérést csak főgyökeres proletár kerületekben (Petrográd, Moszkva, Ural) engedte meg. 1923-ra az ország nemzetközi helyzete megjavult, a Vörös Hadsereget 516 ezer emberre csökkentették. Ez természetesen nem tudta áteresztetni és felkészíteni az összes hadköteleseket, ezért kialakították a reguláris és területi alakulatok kevert rendszerét, amelyről a „A területi katonai alakulatok létrehozásáról és a lakosság katonai kiképzésének folytatásáról” c. 1923. augusztus 8-i dekrétum intézkedett.

A lenini évfordulós cikkek közül megemlíthjük még *P. Zsilin* altábornagy: „V. I. Lenin és a hadtörténeti tudomány” (1970. 4. sz. 3—13. o.) c. és *V. Domnyikov* altábornagy: „V. I. Lenin az új típusú hadsereg katonai kádereiről” (1970. 4. sz. 24—32. o.) c. munkáját.

A második világháború befejezésének 25. évfordulójára jelent meg *A. Grecsko* marsall: „A nagy győzelem” (1970. 5. sz. 3—13. o.) c. cikke. A szerző elemzi azokat a tényezőket, amelyek lehetővé tették a győzelmet és áttekinti a háború fő szakaszait. A felkészülés jóval a háború előtt kezdődött. Egymás után születtek az új hadüzemek, 1933 és 1938 között 5,5-szeresre nőtt a repülőgépek termelése, a harcokocsik termelése az 1930—31 évi 740-ról 1935—37-re évi 3139-re nőtt. Az ütem különösen fellendült az 1939-es XVIII. pártkongresszus után, amikor a katonai költségvetést évi 23 milliárd rubelről 56 milliárdra emelték. A harcokocsik előállítását főként a Volga-vidékre és az Urálba helyezték. 1940 végére 1930-hoz viszonyítva több mint 70 százalékkal nőtt a repülőipar. A háború kezdetére a flotta kb. 600 hajóval, 1000 parti löveggel és 2500 repülővel rendelkezett. Folyt a hadsereg átszervezése, személyi állománya 1941. január 1-re elérte a 4207 ezer főt. A háború első három hónapja alatt a hadsereg és a

flotta 95 ezer katonailag képzett munkást kapott, valamint 47 ezer pártfunkcionáriust a parancsnoki kar megerősítésére. A szerző a moszkvai csatát ismertette úgy értékeli ezt, mint a háború első évének döntő katonai-politikai eseményét, a gyökeres fordulat kezdetét. Ezek után értékeli a sztálingrádi, a kurszki csata, valamint az 1944—45-ös nagy katonai események jelentőségét. A győzelmet elősegítő tényezőket tárgyalva rámutat arra, hogy a háború alatt 5 millió ember lépett be a pártba, a fronton harcolt a párttagok 60 százaléka, a 11 603 Szovjetunió Hősenek 74 százaléka párttag volt. — Az egész háború alatt a szovjet arcvonal volt a fő front, itt harcolt a német szárazföldi alakulatok 60—70 százaléka. Itt semmisült meg, vagy esett fogságba 607 német hadosztály, az összes többi arcvonalon elszenvedett német veszteségeknek a négyszere. Ez 10 millió embert jelent, ami az összes német veszteségeknek csaknem háromnegyede. A Szovjetunió kb. 20 millió embert vesztett és elpusztult a nemzetgazdaság 30 százaléka. A szerző röviden ismerteti még a szovjet hadművészet jellemző vonásait és fejlődését, a szovjet hadseregszervezésben végbement változásokat.

Ugyancsak a győzelem 25. évfordulójára jelent meg *M. Zaharov* marsall: „A Fegyveres Erők stratégiai vezetése” (1970. 5. sz. 23—34. o.) c. cikke, mely a központi vezető szervek létrehozásának történetét, szervezeti fejlődését, a stratégiai vezetés formáit és módszereit ismerteti.

Két tanulmány foglalkozik a Varsói Szerződésben megvalósult együttműködés elvi és történeti kérdéseivel: *A. Ratnyikov*: „Lenin proletárinternacionalizmusról szóló tanításának valóra válása a szocialista országok hadseregeinek fegyverbarátságában” (1970. 4. sz. 42—49. o.) c. cikke, mely a lenini évfordulóra jelent meg. A másik tanulmány: *I. Jakubovszkij* marsall: „A béke és a szocializmus őrségén” (1970. 5. sz. 14—22. o.) c. cikke, amely a Varsói Szerződés 15. évfordulójára jelent meg.

A hadtörténeti jellegű cikkek közül megemlíthjük még *V. Maculenko* vezérőrnagy: „A koreai háború” (1970. 6. sz. 31—47. o.) c. írását, amelyben részletesen ismerteti a dél-koreai hadsereg

valamint a népi demokratikus Korea hadserege létrehozásának történetét, a két hadsereg erőt és összetételét, az agresszió előkészítését az amerikaiak és dél-koreai szövetségeseik részéről, valamint a háború lefolyását is. A háborút — a harc jellegét tekintve — két részre osztja: 1. Az első időszak a manőverező harc időszaka, 1950. június 25-től 1951. július 9-ig, amely három hadjáratot foglal magában: a) az 1950-es nyári hadjárat (június 25—szeptember 14.), a néphadsereg támadása a 38. szélességi foktól délre, b) az az 1950-es őszi hadjárat (szeptember 15—október 24.), a néphadsereg kényszerű visszavonulása az ország északi részére, c) az 1950—51-es téli-tavaszi hadjárat, (1950. október 25—1951. július 9.), a néphadsereg és a kínai önkéntesek ellencsapása és az intervenciók visszaszorítása a 38. szélességi fok mögé. 2. A pozícióháború időszaka (1951. július 10—1953. július 27). Részletesen elemzi az egyes szakaszokat és hadjáratokat, hadművészeti szempontból. Jelentős figyelmet szentel az amerikai csapatok tevékenységének is és megállapítja, hogy itt először használnak nagymértékben új fegyvertípusokat és harci eszközöket: napalmot, helikoptereket taktikai légideszánthoz, lökhajtásos repülőgépeket, nagymértékű légiszállításokat irányítható „hajó—föld” rakétákat, új típusú harcokocsikat és gyalogsági fegyvereket. Vizsgálja azt is, hogy az Amerikai Egyesült Államok hadserege milyen következtetéseket vont le a háborúból a fegyveres erők egyes fajtáinak tökéletesítése szempontjából. (*Lengyel István*)

HISTORIE A VOJENSTVI (Csehszlovákia), 1970. 3. sz. — Jurij Krizek: „Az ukrán és lengyel kérdés Galíciában az első világháború kezdetén” (319—345. o.) A szerző cikkében a galíciai lengyel és ukrán politikát elemzi 1914 augusztustól 1915 ápriliséig. A Bécsben, Lwowban és Krakóban gyűjtött levéltári anyagra épülő tanulmány bemutatja, hogy a lengyel és ukrán burzsoázia képviselői a háború szükségessége mellett foglaltak állást nemzeti felszabadulásuk érdekében a cári Oroszország ellen. Konceptiójuk nemzeti felfogását hangsúlyozták és az osztrák—magyar és német militaristákkal való együttműködés felé orientálódtak. Egyáltalán nem volt tehát demokratikus mozgal-

makról szó. Tény azonban, hogy a lengyel és ukrán akciók fölöttébb bonyolult helyzetben alakultak ki: Egyik oldalon az uralkodó osztrák—magyar körök hatalmi érdekei álltak, a másik oldalon viszont a két nép közötti érdekellentétek. Ezért nem lehet határozott különbséget tenni a lengyel és az ukrán reprezentánsok eljárása között. A lengyel függetlenség kérdésének felvetése sokkal nyíltabb volt, mint ahogy az az ukrán reprezentánsok részére Ukrajna egyesülésének kérdésében lehetséges volt. Végezetül megállapítja a szerző, hogy az uralkodó osztrák—magyar köröknek kezdetben egyáltalán nem volt ukrán koncepciójuk a lengyel és az ukrán kérdések megoldására.

„Az Obrana Naroda ellenállási szervezet 1939. március 15 és 1939. szeptember 1. között” (346—385. o.) A cikk részletesen elemzi a katonai ellenállási szervezet keletkezését és fejlődését a fenti időszakban. A müncheni nemzeti katasztrófa következtében a cseh tisztikarban erős politizáló hajlam alakult ki, mely 1939. március 15. után az egyébként spontánul keletkezett ellenállási szervezetek vezetésének megvalósulásához vezetett és a nemzet politikai vezetésére való igénnyel lépett fel. A cikk a továbbiakban az Obrana Naroda egész országra kiterjedő szervezetével foglalkozik és az 1939. szeptember elejére tervezett, de soha meg nem valósított katonai felkelést ábrázolja. Hasonlóképpen nagy figyelmet szentel a tisztiek politikai felfogásának, szembeállítva az ellenállási mozgalom külföldön élő vezetője, dr. Edward Benes politikai vonalával. A tanulmány a téma legrészletesebb feldolgozását adja a csehszlovák irodalomban.

Frantisek Nesvadba: „A cseh és morva protektorátus kormánycsapatainak bevetése és széthullása Olaszországban” (407—457. o.) Az 1944—45-ben, a kormánycsapatok parancsnokságain készült dokumentumok felhasználásával világítja meg a szerző ennek a nem teljesjogú katonai szervezetnek a működését a német vezetés szolgálatában az olasz front hátában. E dokumentumok mellett ugyanakkor felhasználta a kormánycsapatok egyszerű katonáinak a visszaemlékezését is olaszországi bevetésükre vonatkozólag és bemutatja együttműködésüket az olasz partizá-

okkal. Nem volt azonban lehetősége összevetni a belföldi eredetű levéltári anyagokat az olasz ellenállási mozgalom dokumentumaival. Ezért csak a kormánycsapatokon belüli bomlási tendenciákkal foglalkozik. Az ellenállás a csapatok soraiban közvetlenül az olaszországi bevetések után, a szökésekben nyilvánult meg. A partizánok oldalán harcoló dezertált cseh katonák aránya 11—12% volt. A Piemontnál bevetett 6. zászlóaljból pl. 1944. júniustól augusztus 25-ig összesen 267 személy szökött meg, azaz a legénységnek több mint a fele. A tanulmány ismerteti a kormánycsapatok olaszországi bevetési tervezetét. A német vezetés a csapatoknak csak az őrszolgálat passzív részét hagyta meg, mert nem merete őket közvetlenül a partizánok ellen fordítani. A habozás és kivárás motívumai elsősorban a kormánycsapatok tisztikarában voltak megfigyelhetők. Megkísérelték a kormánycsapatok átvezetését is az antifasiszta táborba. A Csehszlovák Nemzeti Bizottság pl. Milánóban akart ilyen cselekményt végrehajtani, de teljesen a londoni csehszlovák kormány utasításaira bízta magát és elkésett. Az akció megvalósítása előtt a németek 1944. október 4-én a kormánycsapatok 11 zászlóalját lefegyverezték és tagjait a továbbiakban csak segédszolgálatra osztották be. (Nádor Tibor)

WOJSKOWY PRZEGLAD HISTORYCZNY, (Lengyelország) 1970. 2. sz. — Władysław Gomulka ünnepi beszédét: „Visszatérés a Piasztock történelmi földjére — a legnagyobb győzelem Lengyelország történelmében” és a Honvédelmi Miniszter parancsát közli 1945. május 9. 25. évfordulója alkalmából. — A tanulmányok is a háború befejező időszakával foglalkoznak elsősorban. Zdzisław Stapor: „A lengyel nyugati és északi területek felszabadítása a Szovjet és Lengyel Hadsereg által” (23—69. o.). Lengyelország ezeréves történetében a nyugati és északi területek a német expanziós törekvések állandó célpontjai voltak. A második világháború befejező szakaszában két hadműveletben szabadult fel ez a terület: az 1944 nyári—ősi és az 1945 téli—tavaszi hadjáratban. A Szovjet Hadsereg oldalán 400 ezer lengyel katona vett részt a harctevékenységekben. A cikk részletesen elemzi a katonai prob-

lémákat, a hadműveletek tervezését, előkészítését és végrehajtását s ezekkel szoros összefüggésben az 1. Lengyel Hadsereg politikai, közigazgatási-szervezési és gazdasági tevékenységét.

Tadeusz Belczewski: „Wroclaw felszabadításáért folytatott harcok 1945-ben” (70—110. o.). A szovjet hadsereg 1945. téli győztes offenzívája eredményeként megsemmisültek a Visztulától az Oderáig húzódó megerősített védelmi szakaszon ellenálló német erők s február elejére az 1. Ukrán Front elérte Wroclaw keleti határát. Wroclaw a drezda—berlini irányú előnyomulás útjában, az utolsó nagy erőd volt, a felszabadításáért folytatott harcok februártól májusig tartottak. A cikk 2 szakaszra osztja a harctevékenységet: 1. A bevezető harcok időszakára (február 8—21.), 2. Ténylegesen a városért folytatott harcok időszakára (február 22—május 7.) Az alsó-sziléziai Wroclaw körzetében folyó harcok előkészítését és megszervezését, a német tartós védelem helyzetét — erejét, a bekerítés végrehajtását, az első ostrom lefolyását, majd márciustól a 2. Lengyel Hadsereg részvételét, a bekerített város életét, a blokád kettős jellegét s végül a kapituláció aláírását ismerteti a cikkben a szerző.

Jan Ptaszynski: „A Lengyel Munkáspárt tevékenysége a Mazowi-területen a Hitler-megszállás alatt, 1942—1945 között (111—136. o.). Hitler a lengyel támadás megindítása előtt megparancsolta a Totenkopf-hadosztály alakulatainak, hogy „Irgalom és könyörület nélkül öljk meg a lengyel származású férfiakat, asszonyokat és gyerekeket”. A cikk bevezetőben ismerteti az 1939 szeptemberétől 1945-ig végrehajtott kivégzéseknek s az áldozatoknak a számát. A lengyel nép az első pillanattól elszánt harcot folytatott a hitleri megszállók ellen. 1942. januárjában megalkult a Lengyel Munkáspárt s nyomban utána a Gwardia Ludowa vezérkara. Ez határozatot hozott az országban a partizánok tömegmozgalmának megszervezésére — a fegyveres ellenállás helyi híveire támaszkodva. 1942 folyamán több partizánközpont alakult az országban, így a Mazuri-tavak vidékén is, közvetlenül a német birodalomhoz csatolt területek határánál. A cikk ismerteti a Gwardia Ludowa és az Armia Ludowa akcióinak évenkénti mér-

legeit, az egyes akciók fajtáit, a megölt németek számát. Az Armia Ludowa dandárai a szovjet hadsereggel együttműködve összehangolt hadműveleteket folytattak az arcvonalakon, a kisebb partizánalakulatok és rohamosztatok révén pedig elsősorban az ellenség közlekedési útvonalait igyekeztek megbénítani — teljesítve a párt és a lengyel nép iránti kötelességüket.

Jerzy *Bordzilowsky* tábornok visszaméltóztatásának 14. fejezete (193—234. o.) az 1. Lengyel Hadsereg műszaki feladatait ismerteti az 1. Ukrán Front kelet-pomerániai hadműveletében 1944. októbertől 1945. márciusig.

Longin *Pastusiak*: „Az amerikaiak Nyugat-Berlinben tartózkodásának eredete” (235—266. o.). Az amerikaiaknak Nyugat-Berlinnel kapcsolatos politikáját világítja meg a cikk, összefoglalva a történeti előzményeket. Részletes diplomáciatörténeti áttekintés a négy szövetséges nagyhatalom második világháború alatti konferenciáitól napjaink égető problémáig.

Vitarovat, eseménykrónika, a tudományos élet hírei és gazdag második világháborús bibliográfia teszi teljessé a kötetet. (*Windisch Aladárné*)

ZEITSCHRIFT FÜR MILITÄRGESCHICHTE (Német Demokratikus Köztársaság), 1970. 3. sz. — Hermann Müller: „15 éves a Varsói Szerződés” (261—274. o.). E szerződés megkötése volt az egyetlen hatásos és lehetséges válasz az imperializmus háborús propagandájára. A NATO ellensúlyozására létrejött szövetségnek barátság az alapja és hogy nem lett kollektív európai védelmi szervezetté, az az imperializmus agresszív politikájának a bűne. Az NDK-nak létérdeke, hogy tagja legyen a Varsói Szerződésnek. A Nemzeti Néphadsereg az első német hadsereg a történelemben, amelynek célja a béke offenzív védelme.

Günther *Glaser*: „A katonai vezetés a kapitalista és szocialista hadseregekben” (275—290. o.), A katonai vezetés problémái a forradalmi időszakokban jelentkeztek. Az egyéni vezetésre döntően hatott a nagy francia forradalom, amelynek szervezés- és vezetéselmélete Napóleon hadseregében tökéletesedett. Az új haladó szellemet a német hadseregben Scharnhorst fejlesztette tovább. Lényeges változás következett be a XX. század elején a gépi háború korszaká-

ban, amikor az objektív követelmények mellett a politikai, ideológiai nevelés fontossága miatt az egyéni vezetés humánusabb alapokon nyugodott. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után a Szovjetunió forradalmi hadseregében tanácsok, majd komiszárok vezettek. A mai szocialista hadseregekben az egyéni vezetés alapja a politikai felelősségtudat és az internacionalista szellem.

Gerhard *Förster*: „Kommunistaellenes koncepciók a háború utáni Németországban” (291—306. o.). Az 1944. júliusi puccs után a fasiszta német vezető körökben kialakul egy réteg, amely különbékét akar kötni a nyugati hatalmakkal a Szovjetunió lerohanása érdekében. E tendencia utolsó felvonása a nyugati hatalmak előtti fokozatos kapituláció. A Szövetségi Köztársaságban ma is élnek ezen elképzelés képviselői, akik még nem mondták le a német militarizmus és imperializmus restaurációjáról.

N. *Sehovcov*: „A szovjet hadsereg felszabadítás hadműveleteinek jellemző vonásai Európában 1945-ben” (307—318. o.) A szovjet hadművészet új vonásokkal gazdagodott az ellenséges frontok feldarabolása, a részek bekerítése és felszámolása terén. E hadmozdulatok gyors egymásutánja lehetetlenné tette a fasiszták felmentési kísérleteit. Nagy sikerek születtek nagymélységű frontális támadások, valamint az eszközök és erők merész csoportosítása terén. A hadműveletek különlegessége, hogy a védelmi jelleg teljesen hiányzott, a pozíciók megerősítése egy időben folyt az új hadmozdulatok előkészítésével. Külön figyelmet érdemel a hadműveletek eredményességének, a szárazföldi- és légi-erő együttműködésének, a hadászati tartalékok alkalmazásának és a végig igen magas szintű katonai vezetésnek a kérdése is.

Boris *Vasziljevics*: „Erős fasiszta csoportosulás bekerítése és felszámolása a Vörös Hadsereg belorusz hadműveleteiben” (2. sz. 177—191., 3. sz. 319—330. o.). E hadműveletek legfontosabb előfeltétele az erőknek időben való koncentrációja volt, amelyet a rugalmas és magas színvonalú katonai vezetés kiválóan oldott meg. Az összeköttetést a légi-erő látta el. Az ellenség szervezetten történő visszavonulását a partizánegységek akadályozták. E hadműveletek jellemzői: nagy operatív mélység-

ben kibontakozó támadás, közben kisebb ellenséges erők szétverése, az ellenséges tartalék bevetésének megakadályozása — mind fontos tapasztalatokkal gazdagította a hadművészetet és továbbfejlesztett formában ma is nagy szerepet játszik a csapatkiképzésben.

— 4. sz. Heinz *Helmert*: „Engels Frigyes a forradalom katonája, a munkásosztály katonai teoretikusa” (389—405. o.). Engels katonapolitikájának alapja a népfelkelés volt, de a fegyveres felkelés csak akkor győzhet, ha élén határozott forradalmi párt áll. Az első rohamban kivívott eredmények után védelem helyett újabb támadást kell indítani, főleg meglepéssel, hidak és közlekedési utak elzárásával kell az elleniséget nyugtalanítani. Az 1853—65 és 1870—71-es háborúkban Engels éles szemmel figyelte a hadvezetést. A reakciós bonapartizmus elleni harcok igazságos jellegét hangsúlyozta és támogatta a felszabadítókat a proletariátus osztályálláspontjának feladása nélkül. Az 1861-es amerikai polgárháborúból azt a tanulságot vonta le, hogy egyetlen szabadságharc sem nélkülözheti a reguláris hadsereget. Ebből a felismerésből született meg a porosz hadseregreform gondolata, hiszen a munkásosztály érdeke azt kívánta, hogy az ország erős vérendszerezéssel rendelkezzen és minél több ember nyerjen katonai kiképzést. A francia kommun történetének elemzéséből világossá vált, hogy a proletáriátusnak a hatalom átvétele után is erős fegyveres erővel kell rendelkeznie. Több száz katonai jellegű írásával Engels a klasszikus kapitalizmus első katonai teoretikusává vált.

Olaf *Groehler*: „Problémák a légiháború elméletének fejlődésében a két világháború között” (406—419. o.). A 20-as és 30-as évek imperialista katonai teoretikusai az első világháború tapasztalatait és a technika akkori fejlődését figyelembe véve kidolgozták a totális háború doktrínáját, amelyben a légi-erőnek háborút eldöntő szerepet szántak. E nézeteket a legkövetkezetesebben az olasz Douhet képviselte. A légi-erő főereje a bombázók lettek volna könnyű vadászgépek kíséretében. Komolyabb gondot okozott az elhárító harc. Hangsúlyozta a kémiai fegyverek tökéletesítését, hiszen a „kétórás háború” fikció alapja a repülőgép és gáz kom-

binációjára épült. Ez az elmélet a 20-as években a légi-erő rohamos fejlesztését eredményezte 1:3 arányban a többi fegyvernem rovására. A szárazföldi és tengeri haderő létszáma alacsony maradt, mivel a tömegek morális megbízhatósága mindig igen kétséges volt a szerző szerint. A német fasiszta hadvezetés nem követte teljes mértékben Douhet elméletét, előtérbe helyezte a fegyvernemek együttes bevetését. A szovjet légi-erő átvette az elméletből a haladó elemeket, amiket a háború igazolt is. E légiháborús koncepció hibája a támadó eszközök hatásfokának túlértékelése volt, és alapjában reakciós kiindulópontja miatt életképtelenné bizonyult.

Dieter *Dreetz*: „A katonatanácsok történetéhez” (429—438. o.). A kieli matrózlázadás 1918 novemberében néhány napon belül az egész országra kiterjedt, katonatanácsok alakultak a garnizonokban és a Heimatheerben. A Heimatheer kettős feladatot látott el: kiegészítette a tábori hadsereget és részt vett a belrend biztosításában. Kapcsolata a tömegekkel jó volt és ez pozitívan befolyásolta a forradalom kiterjedését. A jobboldali szociáldemokrata nézetek azonban hamarosan úrrá lettek, nem váltották le a reakciós tiszteket, a tanácsok szerepe az ellenőrzésben merült ki. Fokozatosan visszaállítják a reakciós parancsnoki kart. 1918. decemberében a tanácsok újraválasztásánál a forradalmi erőket erősen háttérbe szorítják. Az utolsó szakasz 1919 januárjában következik be, amikor a megmaradt forradalmi erőket is felszámolják és a reakciós Reichswehrnek vetik meg az alapját. A katonatanácsok életképesebbek voltak a többi tanácsnál, de az ellenforradalmi erőkkel szemben nem tudták helytállni.

Günter *Schulz*: „Nevelési és kiképzési problémák a szárazföldi haderők tiszti iskoláiban” (438—447. o.). A Nemzeti Néphadseregben az 50-es években indul meg a tisztképzés. A döntő szempont a leendő tisztok kádereinek helyes kiválasztása volt, hogy mind politikailag, mind szakmailag helytállhassanak. Mivel az oktatószemélyzet nagy többsége nem rendelkezett csapatkapcsolatokkal, az oktatók 48%-át alakulatokhoz helyezték. Ennek pozitívuma volt, hogy nem alakultak ki szakmai specialisták a hadseregben. Külön

a történelemben c. gazdag tényanyagra feladatokra szánt fiatal káderek életkorát 17—23 év között határozták meg. Igen komoly ideológiai kiképzésben részesültek. E munkába a veteránokat és ellenállókat is bevonták. A tiszti iskolák növendékei alapos kiképzésben részesültek tüzérség, harckocsi-, híradó- és utásztechnika tantárgyakból és e fegyvernemek együttműködéséből is. A nyári gyakorlatok általánosakká váltak és elmélyítették az elmélet mellett a gyakorlatot is. A céltudatos elmélyült munka jó alapot szolgáltatott a további tisztképzési feladatokhoz.

Ernst Stenzel: „A fasiszta Wehrmacht népjogellenes hadvezetése” (448—349. o.). A fasiszmusra jellemző, hogy nem törődik a nemzetközileg érvényes jogszabályokkal, ha célja megvalósítására törekszik. Már 1937-ben olyan kijelentések születtek, hogy a népi önrendelkezési törvény szerint jogos, ami egy magasabb igazságot segít uralomra. A fasiszta bíraskodás megtalálta a formákat és teljes mértékben támogatta a katonai diktatúrát. Jogellenes volt a fasiszta terror a leigázott országokban, ami a forradalmi erők kiirtását jelentette. Jogellenes volt a hadifoglyok munkába állítása és kínzása. A fasiszták erkölcsi kihágásait nem büntették, a személyeken végzett csonkításokat nem szüntették be. Jogellenes volt a gáz- és gyújtóbombák alkalmazása, emberek tömeges kiirtása gázkamrákban.

gondot okozott a vezetők kiképzése. E A nürnbergi nemzetközi hadbíróóság első ízben a történelemben megbüntette a főbűnösöket, de nem sújtott le teljes szigorral. Ma is élnek háborús bűnösök és sokan közülük még a Bundeswehrben is teljesítenek szolgálatot.

Georg Heitsch: „A Bundeswehr tiszti állományának összeállítása” (467—473. o.) Az 1950-es években a Bundeswehr tisztikarát elsősorban a Wehrmacht tisztjeiből állították össze és csak 1956-ban kezdték meg a fiatalabb korosztályok kiképzését. Az elsődleges cél a tisztikar osztályjellegének kialakítása volt, másodsorban a már tapasztalt káderek beépítése, akik azonnal megkezdték az agresszív vezetést, amint arra a politikai feltételek megértek. Százezer Bundeswehr-katonatiszt a Wehrmachtban szerezte tapasztalatait a csapatvezetés és vezérkari munka terén egyaránt. A magasabb katonai vezetés magját azok a tábornokok és ezredesek képezték, akik már a Reichswehrben kezdték működésüket és már mint felelős vezetők szervezték a Wehrmachtot. A vezérkart szintén háborús tapasztalattal rendelkező és vezérkari kiképzésben részesült Wehrmacht-tisztekkel töltötték fel. A Bundeswehr feltöltése náci tisztekkel 1957-ben zárult le. A 70-es évek közepére a volt fasiszta tisztek nyugdíj jogosultak lesznek az újonnan kiképzett korosztályok léphetnek a helyükbe. (Rákóczi Katalin)